

УДК: 330.3; JEL classification: O18, R11, L86
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2023-5-18>

ПЕРЕПЕЛЮКОВА Олена Василівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, <https://orcid.org/0000-0003-0385-4047>

РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛОФОРМУЮЧОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Перепелюкова О.В. Розвиток потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем на засадах цифровізації.

У статті досліджено особливості формування потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем. Обґрунтовано особливості функціонування регіональних економічних систем в умовах цифровізації економіки. Визначено, що на сьогодні складними є питання виокремлення видів потенціалу, що значно розширює методичні підходи до його оцінки. Доведено, що розвиток потенціалоформуючого простору спрямований на підвищення добробуту населення, зниження рівня безробіття, активізації впровадження новітніх, цифрових технологій, що дозволить підвищити загальний рівень конкурентоспроможності регіональних економічних систем. Обґрунтовано, що значне розмаїття природних умов, рівня розвитку виробничих сил, особливостей розміщення трудових та природних ресурсів, історично сформованих напрямків спеціалізації, породжує необхідність врахування великої кількості місцевих позитивних та негативних факторів, які впливають на процеси використання та розвитку потенціалу регіональних економічних систем. Виокремлено основні елементи, які складають потенціалоформуючий простір, що дозволило сформулювати відповідні напрями розвитку регіональних економічних систем в нових умовах цифровізації. Доведено, що цифровізація регіональних економічних систем є складним процесом, який вимагає тісної співпраці між урядом, бізнесом, науковими установами та громадськістю для успішної реалізації відповідних програм. Встановлено, що впровадження та модернізація інформаційно-комунікаційної інфраструктури є одним із ключових елементів на основі використання технологій широкосмугового інтернету, покращення мережевої безпеки, розвитку цифрових платформ. Розвиток системи електронного уряду значно покращує доступність та ефективність отримання громадськістю державних послуг, знижує рівень бюрократії. Визначено, що в межах розвитку регіональних економічних систем на сьогодні активно використовується цифрова інфраструктура (хаби, інкубатори), які є платформою для підтримки місцевого підприємництва, сприяють створенню середовища для інноваційного розвитку.

Ключові слова: розвиток, потенціал, регіональні економічні системи, цифровізація, простір.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах розвитку цифрових технологій, які впроваджуються в усі сфери суспільного життя, важливим є вплив цих технологій на формування потенціалу регіональних економічних систем. Для розвитку потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем необхідно перш за все визначити особливості функціонування таких систем в існуючих умовах.

В Україні для більшості регіональних економічних систем після лютого 2022 року значно змінилися умови їх функціонування. Потенціал розвитку таких систем зазнав значних негативних перетворень. Обмеження прояву потенціалу певної регіональної економічної системи стосуються різних сфер суспільного життя. Особливо такі зміни відбулися в регіонах, які межують з російською федерацією та Республікою Білорусь; територій які знаходяться під тимчасовою окупацією (Донецька область, Луганська область, Херсонська область, Запорізька область, Харківська область). Так, потенціалоформуючий простір таких територій сформував негативні тенденції, оскільки руйнація інфраструктурних об'єктів призвела до вимушеної міграції населення (виїзд з територій проведення бойових дій та тимчасової

окупації), що негативно впливає на загальний соціально-економічний стан території. Загалом потенціалоформуючий простір доцільно розглядати як сукупність різних ресурсів, які сприяють прояву потенціалу регіональних економічних систем, які обумовлені історичними, природно-кліматичними, економічними та соціальними умовами. Зміна таких умов для більшості регіональних економічних систем й обумовлює актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку потенціалу регіональних економічних систем присвячено багато робіт вітчизняних та закордонних вчених, серед основних можна виокремити праці О. Амоші, Б. Буркинського, М. Бутка, Б. Данилишина, М. Долішнього, О. Новікової, В. Петті, Ф. Перру, Д. Рікардо, А. Сміта та інших. Проте питання формування потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем в сучасних умовах розвитку цифрових технологій потребують розширення досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні особливостей розвитку потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем на засадах цифровізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні спостерігається зміна парадигми розвитку регіональних економічних систем за рахунок впровадження нових підходів до ефективності управління територіальним розвитком. На зміну традиційним теоріям територіального розвитку обґрунтовуються нові підходи до управління територією, створення нових умов для прояву потенціалу розвитку. Такі перетворення багато в чому залежать від країни, її розвитку та пріоритетних напрямів співпраці з іншими країнами. Використання нових підходів повинно бути спрямоване на більш ефективний розвиток потенціалу території на основі застосування інноваційних методів управління, що сприятиме їх сталому розвитку [1]. Загалом формування потенціалоформуючого простору спрямоване на покращення добробуту населення, зниження рівня безробіття, використання цифрових технологій, що дозволить підвищити загальний рівень конкурентоспроможності регіональних економічних систем.

Перш ніж формувати напрями потенціалоформуючого простору доцільно визначити особливість потенціалу території, регіону, підприємства, окремої людини. Особливість формування потенціалу регіональних економічних систем, на відміну від потенціалу підприємств або інших суб'єктів, полягає у тому, що територію не можливо перемістити в інше місце. Тому зовнішнє оточення своїм впливом відіграє ключову роль у формуванні її потенціалу, тоді як підприємства або інші суб'єкти можна побудувати за попередньо обраним місцем розташування з урахуванням впливу на них зовнішнього середовища.

Територія може вплинути на зовнішнє середовище лише побічно, так само як зовнішнє середовище може обмежити рівень реалізації потенціалу регіональних економічних систем, або сприяти його розвитку.

Потенціал регіональних економічних систем можна визначити як сукупні властивості її природних, трудових та штучно створених елементів (підприємств), які сприяють або протидіють реалізації інтересів суб'єктів зовнішнього середовища (держави, конкуруючих учасників господарської діяльності, з якими існують незалежні від державної або галузевої приналежності відповідні зв'язки) та суб'єктів господарчої діяльності і населення самого регіону, створюючи грошові та товарні потоки.

Природні ресурси, які розташовані на території (земля під забудову, зберігання

відходів, сільськогосподарське використання), підприємства та об'єкти інфраструктури мають свій потенціал, який підлягає аналізу з метою планування заходів поліпшення його використання та подальшого розвитку. Тому можна обґрунтувати, що загальний потенціал регіональних економічних систем буде включати потенціали окремих елементів території. Територіальна сукупність підприємств, елементів виробничої та соціальної інфраструктури, галузеві та міжгалузеві зв'язки створюють грошові та товарні потоки, визначення та аналіз яких може слугувати основою планування розвитку території. Особливість та складність визначення потенціалу регіональних економічних систем впливає на ефективність формування потенціалоформуючого простору, оскільки вплив зовнішніх та внутрішніх факторів буде здійснюватися неоднорідно на всі складові загального потенціалу.

Потенціал території може проявлятися як відносно зовнішнього середовища (країна, суміжні регіони) так і впливати на складові елементи внутрішнього середовища (населення, підприємства) [8].

Подвійність такого впливу наочно відображається серед населення регіону, оскільки кожен мешканець може розглядатися як частина трудових ресурсів (за віком та станом здоров'я), впливаючи на регіон за рахунок здійснення своєї професійної діяльності, так і регіон впливає на людину, створюючи умови для її розвитку та реалізації професійного потенціалу.

Із урахуванням такої подвійної ролі даних елементів, при визначенні потенціалу його можна розглядати як властивість об'єкту (регіональної економічної системи) проявлятися відносно зовнішнього середовища. Зовнішнім середовищем у цьому випадку виступає країна, регіональну економічну систему якої розглядаємо, окремі регіони інших країн, з якими встановлені певні зв'язки у вигляді товарних, фінансових, інформаційних потоків та між якими є взаємний вплив.

Значна різноманітність природних умов, рівня розвитку виробничих сил, особливостей розміщення трудових та природних ресурсів, історично сформованих напрямків спеціалізації породжує необхідність врахування великої кількості місцевих позитивних та негативних факторів, які впливають на процеси використання та розвитку потенціалу регіональних економічних систем з різною інтенсивністю, напрямком дії, наслідками впливу. Кожен регіон має власні індивідуальні проблеми, тому розробка програм

використання та розвитку потенціалу окремих територій країни повинна виконуватись з врахуванням взаємозв'язку внутрішніх та зовнішніх факторів, у тому числі і на міждержавному рівні [4].

Розробка територіальних програм розвитку потребує визначення змін обсягів, напрямів та швидкості існуючих та майбутніх товаропотоків у порівнянні з базовим періодом минулого. Визначення властивості території до створення таких товаропотоків (за обсягом у асортименті товарів, робіт, послуг, напрямом та швидкістю) у якості її виробничого потенціалу, що дозволяє практичне використання даного показника у плануванні та управлінні розвитком території. Якщо розглядати товаропотік як результат процесу виробництва, транспортування та купівлі-продажу в межах території (наприклад, регіону) та в процесі обміну із зовнішніми територіями, то всі її елементи (природні, штучні, трудові) тим або іншим чином беруть у цьому участь. При чому така участь може давати як позитивний, так і негативний результат. Так, наприклад, корисні копалини збільшують потенціал території їх розташування, але потребують заходів з ліквідації наслідків їх видобутку та переробки, що виступає негативним фактором [5-6].

Розглядаючи потенціалоформуєчий простір в межах регіональних економічних систем, доцільно його відносити з різними елементами, які впливають на розвиток та конкурентоспроможність території. До таких елементів можна віднести наступні (рис. 1).

Наявність людського потенціалу, який включає навички, освіту, здоров'я здатен впливати на продуктивність та інноваційність регіональних економічних систем [3]. Наявність ресурсної бази формує особливість розвитку території, визначає її сильні та слабкі сторони, можливості використання для формування економічної приналежності до певних видів економічної діяльності (вугільно-добувна промисловість, металургійне виробництво, туризм та рекреація). Визначення приналежності до регіональної економічної системи дозволяє більш ефективно розробляти заходи щодо її розвитку, залучати інвестиційні кошти на розбудову інфраструктурного забезпечення та виробничих об'єктів. Наявність інфраструктурного забезпечення (енергетичного, транспортного, комунікаційного) сприяє розвитку регіональних економічних систем та залученню бізнес-структур у розвиток територій. Важливе значення для розвитку територій має наявність ефективного нормативно-правового та

податкового забезпечення, що формує позитивний імідж для інвесторів та забезпечує захист прав інтелектуальної власності.

Для залучення інвестиційних коштів та різних іноземних бізнес-структур необхідно вітчизняне законодавство адаптувати до потреб європейських країн, що значно спрощує процедуру захисту прав та інтересів усіх учасників виробничих відносин на різних рівнях управління.

Рис. 1. Основні елементи, які складають потенціалоформуєчий простір

Джерело: сформовано автором

Ефективність регіональних економічних систем багато в чому залежить від використання сучасних технологій та інноваційних розробок, застосування цифрового контенту. Наявність соціального та культурного капіталу дозволяють розвивати співпрацю з різними територіальними структурами не тільки в межах виробничих відносин, але і на засадах культурного та соціального співробітництва [7].

Раціональне використання зазначених елементів дозволить сформувати такий простір, який буде сприяти ефективному розвитку регіональних економічних систем в довгостроковій перспективі.

Не менш важливим напрямом розвитку територій є цифровізація регіональних економічних систем для підвищення ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку регіонів. Ключові аспекти регіональних економічних систем включають:

інфраструктурне забезпечення та доступ до інформаційних технологій, що значно впливає на можливість залучення та участі в глобальному інноваційному середовищі суб'єктів;

впровадження новітніх методів цифрового забезпечення системи управління та електронних сервісів в діяльність органів влади (електронне урядування e-government) допомагає значно спрощувати процеси взаємодії між владою та населенням, забезпечувати більшу прозорість та доступність адміністративних послуг для громадян та бізнесу;

розвиток системи електронної комерції та цифрових ринків допомагає місцевим

підприємствам залучати клієнтів з інших регіонів та країн, розширювати асортимент продукції та послуг, підвищувати ефективність управління складськими запасами;

впровадження інноваційних цифрових технологій у виробництві (інтернет речей, штучного інтелекту), автоматизації та технологій у промисловості сприяє підвищенню продуктивності праці, зменшенню витрат, створює нові можливості для бізнесу;

розвиток цифрових навичок та освіти за рахунок реалізації програм цифрової грамотності та освітніх ініціатив сприяє підготовці кадрів, які можуть ефективно використовувати цифрові технології та інноваційні розробки в різних галузях економіки;

аналіз великих масивів даних допомагає приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, здійснювати прогнозування тенденцій та виявляти можливості для оптимізації бізнес-процесів.

Цифровізація регіональних економічних систем є складним процесом, який вимагає тісної співпраці між урядом, бізнесом, науковими установами та громадськістю для успішної реалізації відповідних програм. Водночас важливим аспектом є застосування норм кібербезпеки, захисту даних та етичного використання цифрових технологій.

Розвиток потенціалоформуючого простору на засадах цифровізації забезпечує підвищення рівня конкурентоспроможності та сприяє сталому розвитку регіонів. Цифрові технології перетворюють спосіб, яким виробляються, споживаються та розподіляються товари та послуги. Для забезпечення розвитку регіональних економічних систем необхідним є створення відповідних умов оточуючого середовища з урахуванням цифрових технологій. Впровадження та модернізація інформаційно-комунікаційної інфраструктури є одним із ключових елементів на основі використання технологій широкосмугового інтернету, покращення мережевої безпеки, розвиток цифрових платформ.

На сьогодні активно застосовуються методи електронної торгівлі, серед яких активно розвиваються цифрові платформи для реалізації електронної комерції, що значно підвищує доступність продуктів та послуг, які виробляються в регіоні. Розвиток системи електронного уряду, яка значно покращує

доступність та ефективність отримання громадськістю державних послуг, знижує рівень бюрократії. Для використання цифрових технологій необхідним є отримання відповідних навичок серед населення та працівників, що потребує впровадження освітньої компоненти та підвищення кваліфікації.

Застосування отриманих навичок та використання цифрових технологій можливе за рахунок підтримки та реалізації інноваційних стартапів, що може стати драйвером економічного зростання та створенням нових робочих місць у регіональному аспекті. Для підвищення продуктивності праці та ефективності в прийнятті управлінських рішень важливим є аналіз великих масивів даних, на основі яких здійснюється управління діяльністю підприємств та установ. У межах розвитку регіональних економічних систем на сьогодні активно використовується цифрова інфраструктура (хаби, інкубатори) які є платформою для підтримки місцевого підприємництва, сприяють створенню середовища для інноваційного розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Складність визначення особливостей формування потенціалоформуючого простору полягає у визначенні складових та видів потенціалу території, підприємств, людини. Різні автори виокремлюють різні види потенціалу, що впливає на методи його оцінки та вибір напрямів щодо його підвищення і стимулювання. Подвійна роль такого самого елементу у впливі на внутрішній та зовнішній потенціал суб'єкта дослідження потребує врахування великої кількості факторів, які мають позитивний та негативний вплив.

Розвиток цифровізації вносить свої корективи у питання формування та оцінки потенціалу регіональних економічних систем за рахунок оптимізації більшості виробничих процесів на основі їхньої автоматизації та зменшення участі людського фактору. Цифровізація регіональних економічних систем сприяє формуванню відповідних інноваційних хабів, інкубаторів, що змінює їх оточуюче середовище та потенціал розвитку. Для реалізації політики розвитку регіональних економічних систем в нових умовах цифровізації підходить до формування потенціалу розвитку також повинні враховувати ці нові реалії.

Література.

21. *Mintzberg H.* The fall and rise of strategic planning. N.Y.: The free press. 1994. P. 107-114.
22. *Бачевський Б.Є., Перепелюкова О.В.* Механізм реалізації потенціалу підприємства. *Регіональний збірник наукових праць з економіки.* 2007. № 2 (23). С. 262-265.
23. *Гавриленко Н.Г., Тарасенко І.О.* Сучасні тенденції цифровізації економіки: проблеми та перспективи розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* Серія: «Економічні науки». 2021. № 3 (47). Том 1. С. 36-46.

24. *Перепелюкова О.В.* Особливості цифровізації регіональних економічних систем в умовах креативної економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3 (31). С. 80-90.

25. План розвитку диджиталізації в Україні. URL: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhitalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifrovyy-rozvitok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000/>.

26. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету міністрів України № 179 від 03 березня 2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.

27. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D1%80#Text>.

28. *Ханін С.Г., Дергалюк М. О.* Методологічні підходи до трансформації потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. Том 2. С. 44-48.

References.

14. *Mintzberg, H.* (1994). *The fall and rise of strategic planning*. The free press. N.Y. USA.

15. *Bachevs'kyj, V. Ye., Perepeliukova, O. V.* (2007). «The mechanism of realizing the potential of the enterprise». *Rehional'nyj zbirnyk naukovykh prats' z ekonomiky*. № 2 (23). pp. 262-265.

16. *Havrylenko, N. H., Tarasenko, I. O.* (2021). «Modern trends of digitalization of the economy: problems and development perspectives». *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal «Internauka»*. Seriya: «Ekonomiczni nauky». № 3 (47). Vol. 1. pp. 36-46.

17. *Perepeliukova, O. V.* (2022). «Peculiarities of digitalization of regional economic systems in the conditions of the creative economy». *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. № 3 (31). pp. 80-90.

18. Plan rozvytku dydzhitalizatsii v Ukraini. [Digitalization development plan in Ukraine]. Available at: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhitalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifrovyy-rozvitok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000/>.

19. Pro zatverdzhennia Natsional'noi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy. (2021). [On the approval of the National Economic Strategy for the period until 2030. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. № 179 dated March 3, 2021. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.

20. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Kontseptsii rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini. [On the approval of the plan of measures for the implementation of the Concept of the development of e-government in Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D1%80#Text>.

21. *Khanin, S. H., Derhaliuk, M. O.* (2021). «Methodological approaches to the transformation of the potential-forming space of regional economic systems under the influence of intellectual and innovative determinants». *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. № 6. Vol. 2. pp. 44-48.

Abstract.

Perepeliukova O. *Development of the potential-forming space of regional economic systems based on digitalization.*

The article studies the peculiarities of forming the potential-forming space of regional economic systems. The peculiarities of the functioning of regional economic systems in the context of the digitalization of the economy are substantiated. It is determined that today, the issues of allocating types of potential are complex, which significantly expands the methodological approaches to its assessment. It is proved that the development of the potential-forming space is aimed at improving the population's welfare, reducing unemployment, and intensifying the introduction of digital technologies, which will increase the overall competitiveness of regional economic systems. It is substantiated that a wide variety of natural conditions, the level of development of productive forces, peculiarities of labor and natural resources allocation, and historically formed areas of specialization necessitate considering many local positive and negative factors that affect the processes of use and development of the potential of regional economic systems. The main elements that make up the potential-forming space are allocated, which allows the formulation of appropriate directions for the development of regional economic systems in the new conditions of digitalization. It has been proved that the digitalization of regional economic systems is a complex process that requires close cooperation between government, business, scientific institutions, and the public to implement relevant programs successfully. It is established that the introduction and modernization of information and communication infrastructure is one of the key elements based on the use of broadband Internet technologies, improvement of network security, and development of digital platforms. The development of the e-government system, which significantly improves the accessibility and efficiency of public services, reduces bureaucracy. It is determined that in the framework of the development of regional economic systems, digital infrastructure (hubs, incubators) is currently actively used as a platform for supporting local entrepreneurship and contributing to creating an environment for innovative development.

Keywords: development, potential, regional economic systems, digitalization, space.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Перепелюкова О.В. Розвиток потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем на засадах цифровізації. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2023. № 5-6. С. 102-106.

Perepeliukova O. *Development of the potential-forming space of regional economic systems based on digitalization. Actual problems of innovative economy and law*. 2023. No. 5-6, pp. 102-106.